

ÚJBUDA KIALAKULÁSA, JELLEGZETESSÉGEI

Fleischer Tamás
MTA KRTK Világgazdasági Intézet
<http://www.vki.hu/~tfleisch/>
tfleischer@vki.hu

Városökológia a XI. kerületről – a kerület kialakulása
Ökoesték – a Magyar Környezeti Nevelési Egyesület
és a Zöld Forrás szervezésében
Budapest, 2014. március 6.

1975

ÚJBUDA KIALAKULÁSA, JELLEGZETESSÉGEI

- Pár adat
- Régészeti leletek
- Fürdőkultúra és gyógyvizek
- Szőlőkultúra
- Vasút és közlekedés
- Duna, kikötő, tó, feltöltés
- Szabadidő-kultúra
- Városepítés – I.VH előtt – modernizáció kora + lakótelepek - ma
- Mitől fenntartható – mi fenntartható?

15

Pár adat:

- Népsége 2013. jan. 1. **144 599 fő**. Budapest legnépesebb kerülete, és a Budapest utáni nagyvárosok között az ötödik lenne (Debrecen, Miskolc Szeged és a 147 000 lakosú Pécs után, de Győr előtt)
- Területe 33,5 km² 4152 fő/ km² népsűrűséggel.
- Huszonegy nevesített városrésze közül a legnépesebbek: (2001-es adatok kerületei) Kelenföld 54 000, Lágymányos 20 000, Sasad 15 000, Gazdagrét 12 000, Albertfalva 12 000, Szentimre város 11 000, Órmező 8000 fő.
- Az Újbuda nevet már a Kelenföldi pályaudvar elődje 1882 előtt viselte egy darabig. Maga a XI. kerület csak 1930-ban önállósodott (18/1930-as törvényiakk) (a XII, XIII és XIV kerülethez hasonlóan). 1934-től állt fel az előjáróság, 1950-ig **Szentimreváros** a neve. Ekkortól 2005-ig **XI. kerület**, azóta **Újbuda** a kerület hivatalos neve.

16

A fenntarthatóság fontos elemei: alkalmazkodás, részvétel, integráció

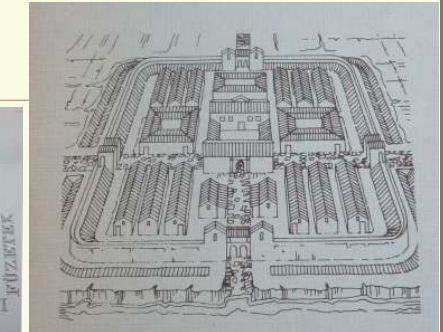
A tervezett megoldás, a domináns akarat átvillele minden áron	Rugalmas alkalmazkodás a külső körülményekhez
Róma: császárfórumok, villák - az új épülete koncentrált, a régibe bele lehet taposni	Görög építéset: tájba helyezett épület, (v. szobor)
Modernizáció: a tömeges lakáshiány mennyiségi megoldása, ipari technológiákkal épülő város (1933 Athéni Charta)	„Poszt-modern”: mindennek helye van („everything goes”) az eddigi megoldásokat tovább lehet fejleszteni (idézetek, világezene...)
Funkcionalitás , funkcionális várostervezés: nagy monofunkcionális egységek: lakó-, ipari negyed, koncentrált intézmények	Integráció , kapcsolatok: vegyes városzövet, kis távolságokra sok funkció elérhető (Lipseyi Charta 2007)
Panel technológia és a hozzá igazított lakótelep: monoton, párhuzamos, jól daruzható...	A lakás és a technológia is az embert szolgálja , a jobb életkörülményekhez segít megoldásokat adni.
Az autó és az autóközlekedéshez igazított város : útban van a megálló, a fasor, a villamos, a széles járda, a gyalogátkelő, -általában a városi élet.	A közterület újraosztása : ennek eleme a közlekedés, azon belül egy elem a személygépkocsi. (gyalogosutca, buszsáv, csillapított forgalom stb.)

17

2013. júliusi hír: 4500 éves bronzkori kultúra leletei a Soproni úton.
Forrás: <http://11.kerulet.utlakim.hu/kultura/130704/orsok-leletek-sopron-uton>
<http://regeszet.asquim.hu/nyeg-es-del-ez-es-eves-leleplest-feltarasa-ujbudan/> i.e. 2500 - i.e.1300

I. sz. I-III. sz.

„A római **limes** részeként a mai **Albertfalván** az **1. század** közepén palánkerőd létesült egy ötszáz fős lovascsapat (auxilia) elszállásolására, amit a **2. század** elején, **Traianus** korában köböl újjáépítettek és megnagyobbítottak. A korábbi **szarmata** és **kvád** támadások nyomán többször kijavított és újjáépített erődöt a **3. század** közepén pusztították el végleg a barbárok a körülötte elterülő **ismeretlen nevű**, de kiterjedt és népes településsel együtt.”
Forrás: http://hu.wikipedia.org/wiki/Budapest_XI_ker%C3%BClete

19

15. század...

...1832-1894

Sáros fürdő

...,„Alhévíz”

„A ma Gellért fürdőt tápláló gyógyvízről már a 15. századból is maradtak ránk feljegyzések, és a török hódoltság korában is hasznosították: itt állt az Aga fürdőjeként ismert fürdő. A 17. századtól a lerakódott iszap miatt Sáros fürdőnek nevezték. A törökök a Gellért-hegyre is építettek egy palánkvárat, a kerület többi része azonban, felvonulási terület lévén, hosszú időre elnéptelenedett.”
Forrás: http://hu.wikipedia.org/wiki/Budapest_XI_ker%C3%BClete

21

15. század...

...1913...

Sáros fürdő

Forrás: http://fovarosi.blog.hu/2013/03/09/100_eves_hirek_1913_marcius

1913. március 20: Tizenegy millióba kerül a Sáros-fürdő. A főváros gazdasági ügyosztálya ma tette közzé a Gellért (Sáros) gyógyfürdő építési többletköltségeinek engedélyezésére vonatkozó tárgyalási anyagot, amely Márkus Jenő tanácsnok és Kemény Géza tanácsjegyző munkája. Az új fürdő építésére a közgyűlés 1910-ben 5 650 000 korona költséget engedélyezett és az építkezés 1911 júniusában indult meg. 1910-ben az építési teltet szabályozták és ennek következtében az építést nem lehetett a régi tervek szerint befejezni, hanem egészen új elhelyezést kellett tervezni és az épület részére is új tervet kellett készíteni. Ez a körülmény az építkezés költségét megnagyobbította és maga az épület is eltolódott és megnagyobbodott. De nemcsak az építést, hanem az alapozási és elvezetési költségek is tetemesen növekedtek. Ehhez járul még, hogy egyes szükségletekről az 1910-iki költségvetésben nem gondoskodtak kellő mértékben. A gazdasági ügyosztály ezekkel okolja meg, hogy ma a Sáros-fürdő megépítése, az eredeti 5.650.000 korona helyett a telkekkel együtt 10.863.000 koronába került. A mintegy négy millió korona különbozt így állott elő.
Építési többletköltség 2.300 000 korona, bútorok, felszerelések többlete 1 000 000 korona, telektervezés többlete 840 000 korona, gépészeti berendezés többlete 277 000 korona, egyes olyan költségek, a melyekről nem gondoskodtak eléggé (például forrásrendezés munkái), 165 000 korona, üzembehelyezés 155 000 korona, interkaláris kamatvesztés többlete 450 000 korona.
Ezzel szemben a 10.863 000 korona befektetés eredményeként reméli az ügyosztály, hogy a fürdőnek 1 millió 141 000 korona bruttó bevétele lesz, a melyből nemcsak az amortizációt és az összes üzemköltséget lesz képes viselni, hanem még 44 000 korona tiszta haszon marad.

1815-49

1853-1954

Erzsébet sósfürdő

A kutak és a fürdő egykori elhelyezkedése, illetve a mai Szent Imre Kórház és a Bikás-park térképe (Grafika: Falanszter.blog.hu)

http://falanszter.blog.hu/2013/09/13/nyomtalanul_felszamlaltak_a_hires_budai_gyogyfurdot

25

1884-1954

Ybl Miklós

FALANSZTER.BLOG.HU

ÚJBUDA KIALAKULÁSA, JELLEGZETESSÉGEI – XIX. század

- 1815 Gellért hegy Uraniae Csillagda I. Ferenc császár, I. Sándor orosz cár és III. Frigyes Vilmos porosz király jelenlétében nyílik meg.
- 1853 Sós források, erre épül az Erzsébet gyógyfürdő. 1954-ben bontják le. (Ma (Tétényi úti) Szent Imre kórház)
- 1854 Citadella a Gellért hegyen
- 1859-től Entz Ferenc tangazdasága, később Vincellér-iskola, Kertészeti Főiskola/Egyetem, -- ma Budapesti Corvinus Egyetem
- 1861 Déli vasút vonala Fiume felé. Újbuda teher állomás.
- 1868 A kelenföldi területre készített szabályozási tervek. 1876 új terv.
- 1877 Déli összekötő vasúti hid
- 1880-as évek: filoxéra, a dombvidéki szőlőkultúra kipusztul.
- 1896 Ferencz József hid átadása + Konstantinápoly mulató-negyed
- 1898 Károly kaszárnya – Kelenföldi pu. villamos (fehér-kék)
- 1899 Gellért tér – Budafok (– Nagytétény) hév (1963-ig hév)

27

A lágymányosi Déli Kikötő korabeli terve (Fotó: Vasárnapi Újság)

Idezi: http://falanszter.blog.hu/2010/11/27/europa_legnagyobb_vigalmi_negyede_volt_a_lagymanyosi_konstantinapoly

28

A lágymányosi Konstantinápoly (Fotó: fszek.hu)

Idezi: http://falanszter.blog.hu/2010/11/27/europa_legnagyobb_vigalmi_negyede_volt_a_lagymanyosi_konstantinapoly

29

A lágymányosi Konstantinápoly (Fotó: fszek.hu)

Idezi: http://falanszter.blog.hu/2010/11/27/europa_legnagyobb_vigalmi_negyede_volt_a_lagymanyosi_konstantinapoly

30

1910

1910 A Sáros fürdő már lebontva (1994) de a Gellért építése még el sem kezdődött (1909-18). A Műegyetemnek viszont már kész a CH épülete is és a központi (K) épülete is. A Kemenes utca és a Belső Fehérvári (–Bartók Béla) út már beépült, nagyjából a Bertalan Lajos utca vonaláig. A kikötő helyén a Lágymányosi tó.

32

PÁLYAUDVAR

ERZSÉBET SÓS-FÜRDŐ

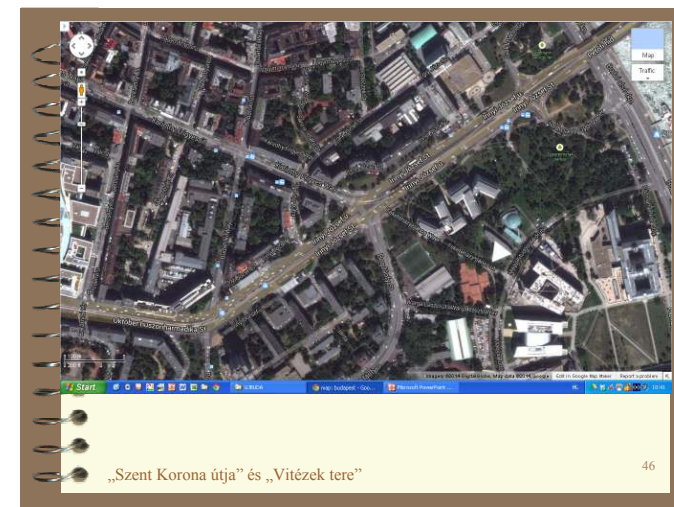
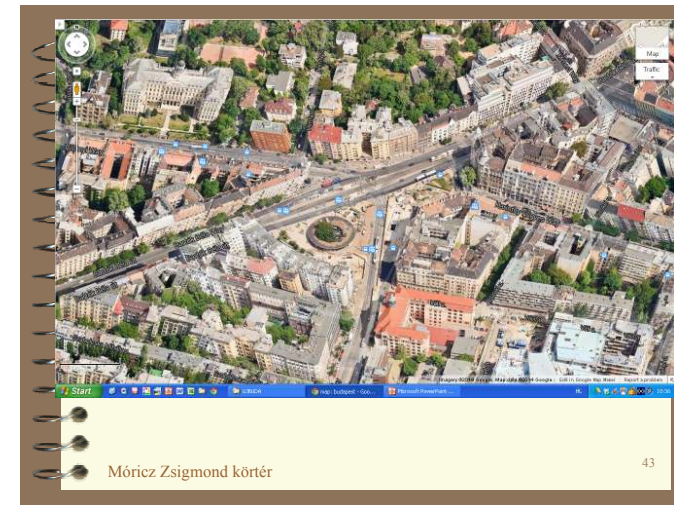
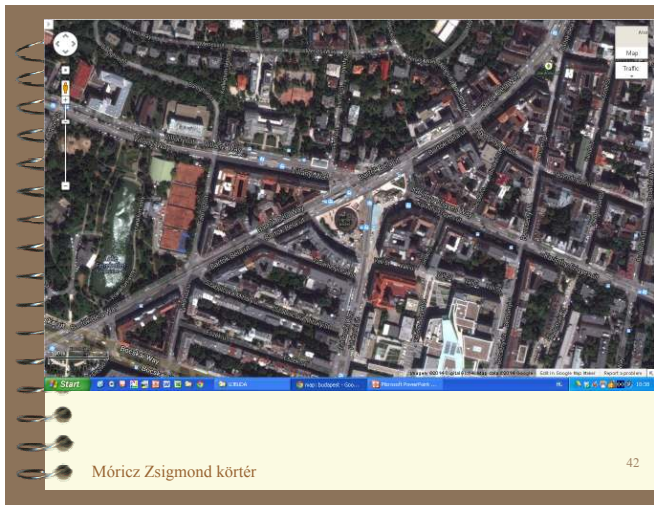
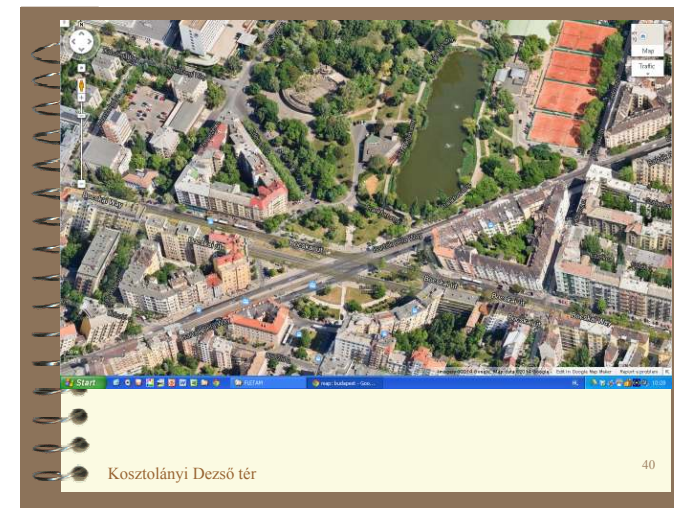
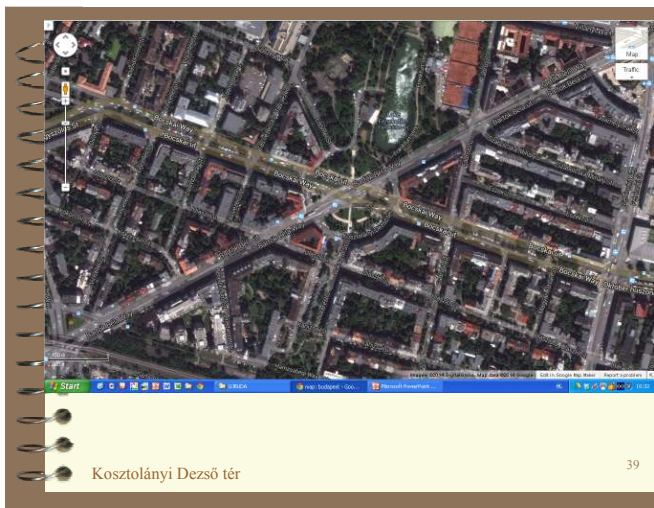
KELENFÖLDI BAZILIKA

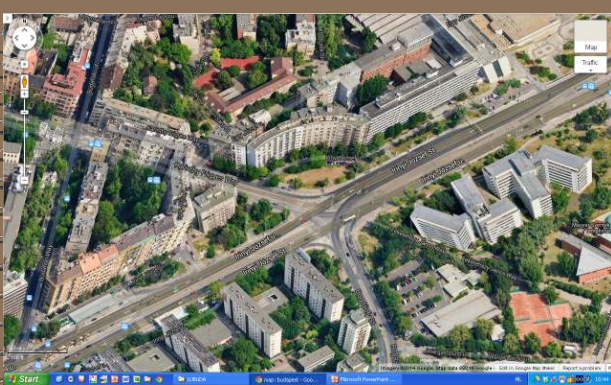
NÁDORKERT

TÉLI KIKÖTŐ

DUNA

GELLÉRTHEGY

„Szent Korona útja” és „Vitézek tere”

47

„Szent Korona útja” és „Vitézek tere”

17/02/2014

„Szent Korona útja” és „Vitézek tere”

17/02/2014

Expo terület vagy Info-park.

56

Expo terület vagy Info-park.

57

Magyar tudósok útja – az MTA új természettudományi kutatóháza .

58

Magyar tudósok útja – az MTA új természettudományi kutatóháza .

59

És végül... még egy kör alakú tér a közelben, -- a legújabb.

60

ÚJBUDA KIALAKULÁSA, JELLEGZETESSÉGEI – XX. század 1

- 1903 Műegyetem CH épület (Czigler Győző) 1909 K épület (Hauszmann Alajos) Könyvtár és labor épületek (Petz Samu).
- 1904 pályázat a Gellért fürdőre, végül 1918-ig épül. '26 és '37 bővül.
- 1916 Zielinszky Szilárd terve alapját a Rudas és a Gellért fürdő között.
- 1928 Schulek János ev. templom '29 Villányi út **neobarokk** gimnázium (Waldner Gyula), '32 Szent Margit, '37 pálos kolostor Gellért tér (Weichinger Károly) '39 Szent Imre templom
- 30-as évek **modern** lakóházak, 'udvarok' francia udvaros beépítések (Eszék és Szabolcska u).
- 1930 Kelenföldi hőerőmű (Borbíró Virgil) üvegfedezés irányítócsarnok, + Lágymányosi-tó feltöltése. '39 buszgarázs (átadás '49)
- 1947-49 BME St (Janáky István) '49 Fehérvári úti Rendelőintézet
- 1953-56 BME R,T, H épületek (Rimanóczy Gyula és Kleineisler János)
- 1952 Távhő szolgáltatás megindul – (1972-től gázturbinás erőművel)
- 1953 391 lakás a Villányi úton, 947 lakásos Albertfalvai lakótelep

61

A Budapesti Műszaki Egyetem központi (K) épülete, Hauszmann Alajos 1909. ⁶²

Budapest. Horthy Miklós út. — Rue Nicolas Horthy. — Nicolas Horthy-Str

A Hadik ház kb. a harmincas évek végén, mindenképpen 1942 előtt. ⁶⁴

Felépült: 1929

Cisztercita templom, rendház és iskola terve – Kirche, Ordenshaus und Schule der Zisterzienser, Entwurfsplan – The plan of the Cistercian church, monastery and school (Wálder Gyula, 1927)

20

17/02/2014

Forrás: TKM 481 A XI. kerület építészeti emlékei 1994 Gerle J. szerk.

Szent Margit leánygimnázium terve – Entwurf zum Mädchengymnasium St. Margarethe – The plan of St. Margaret Girls Secondary School (Fabián Gáspár, 1930.)

21

Forrás: TKM 481 A XI. kerület építészeti emlékei 1994 Gerle J. szerk.

67

Jellegzetes két világháború közötti bérlakások: Lenke-udvar, Corvin-udvar, stb.⁶⁸

1936

12/02/2014

1936: Baráth Béla, Novák Ede és Horkay Izidor épülete. Az egyetlen modern stílusú

Jellegzetes francia udvaros elrendezésű épületek

70

A Beszárkó Hamzsabégi úti buszgarázs szerelőcsarnoka („Fűst garázs”) 1938 és 41 között épült. Akkor a 82 méteres nyílásközü héjszerkezet világosúcsnak számított!⁷¹ (Építészeti tervét Padányi Gulvász Jenő, a statikai terveket Dr. Menyhárd István készítette)

Fehérvári út rendezőintézet (eredeti formájában 1949 Szendrői Jenő és Lauber László)⁷²

A Müegyetem R, T és H épületei 1953-ból Rimanóczy Gyula és Kleineisel János⁷³

ÚJBUDA KIALAKULÁSA, JELLEGZETESSÉGEI – XX. század +

- 1953-64 Lágymányosi lakótelep, 3542 lakás.
- 1963 Sport szálló => 1983 Flamenco szálló
- 1967-83 Kelenföldi lakótelep, 9387 lakás + bölcsőde, óvoda, ált isk.
- 1973-78 Fehérvári út lakótelep, 4281 panellakás
- 1971 Tétényi út kórház (Vadász György)
- 1974-84 Örmezői lakótelep 3088 lakás +
- 1976 Skála Budapest Nagyrúháza,
- 1983-86 Gazdagréti lakótelep 5500 házgyári lakás + szolgáltatás, templomok is.
- 1988 Albertfalvai Bevásárlóközpont. '90-től négyféle párti polgármester, lakásprivatizáció, építkezések [itt hiányos a krónika].
- 2008- Kulturális városprogram, Gárdonyi tér, belső Bartók Béla út, Kortér rendezése
- 2009 Allee Bevásárlóközpont
- 2013 MTA Q2 kutatóépületek
- 2014 metró átadás ?

74

Baranyai utca. 1954-től épült a Lágymányosi lakótelep.

75

1954: Lágymányosi lakótelep korai épületek (+ MU színház)

1954-től épült a Lágymányosi lakótelep. Etele Helytörténeti Gyűjtemény, Erőmű u.⁷⁴

1964: Panelházak a Baranyai utca keleti végén

80

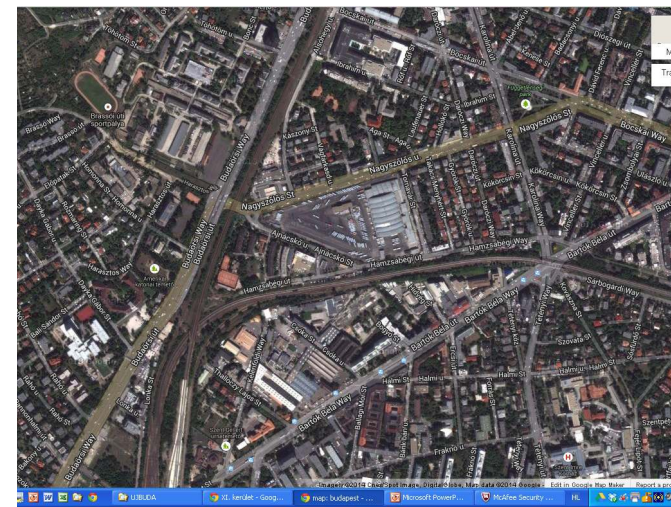
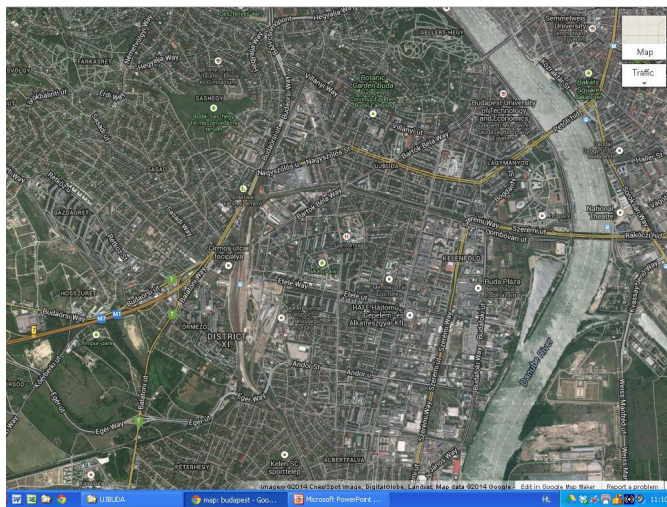

Újbuda emblemikus jelképe a tóban tükröződő templom. 1960- Mocsényi Mihály tervei alapján rendezik a Feneketlen tó környezetét. Az éttermet Reischl Antal tervezte <http://virtualis-seta.hu/budapest/feneketlen-to>⁸¹

A kelenföldi és az örmezői lakótelep, és a Kelenföldi pályaudvar + tervezett fejlesztések (2012) Jól látszik a Gellérthegy lábától érkező Átlós (Bartók B) út
 Forrás: <http://11.kerulet.itlalkunk.hu/kozlekedes/120515/megkezdodott-kelenfoldi-palyaudvar-terepese>

82

Ulászló utca. Léptékváltás folyamatban.

83

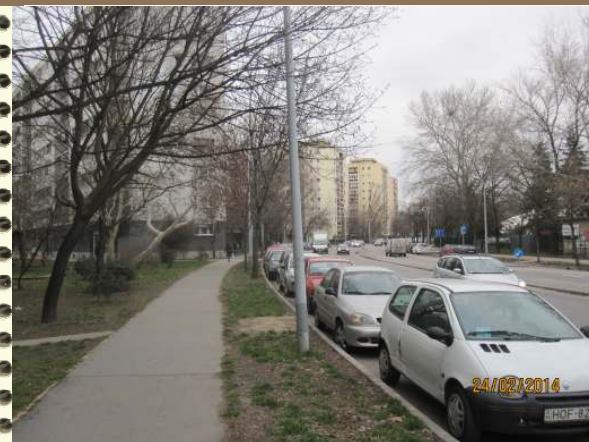
Allee bevásárlóközpont. Megnyit: 2009. november..

86

Újbuda Galéria – egyben önkormányzati hivatali épület

87

Ahol az utca nem utca – az autók otthon vannak, sétálni kevésbé kellemes

89

Ha egy MTA épülettel kezdem, a frissen átadott MTA épülettel fejezem be a sétát

90

Wiebes, Bob (2013) Metrominuto: The Subway-Inspired Map For Pedestrians
 March 13, 2013 <http://popucity.net/metrominuto-the-subway-inspired-map-for-pedestrians/>

91